

— якщо на першому етапі розвитку система страхування забезпечує покриття депозитів фізичних осіб, то в процесі розвитку вона має охоплювати й інші вклади.

О. А. Брегеда

Київський національний економічний університет,
м. Київ

ПОСЛУГИ БАНКІВ ІЗ ЗАЛУЧЕННЯ ТА ОБСЛУГОВУВАННЯ ПОТОЧНИХ КОШТІВ НАСЕЛЕННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ПЛАСТИКОВИХ КАРТОК

Останні роки комерційні банки в Україні стали приділяти значно більше уваги роботі з грошовими коштами населенням. Зросли і ресурси населення в банківській сфері. Так, якщо на початку реформування економіки України кошти населення в загальній сумі коштів клієнтів не перевищували 10%, то у 2001 р. вони досягли третини. Ця тенденція поширюється як на строкові вклади, так і на поточні вклади населення. Важливим інструментом залучення банками поточних коштів клієнтів є пластикові картки. В Україні спостерігається стрімкий розвиток ринку пластикових карток.

Українські банки одержали офіційний доступ до міжнародних платіжних систем у 1996 р., після чого платіжні картки почали з'являтися в заможних клієнтів. Але їх кількість була незначна і вони не формували ринку платіжних карток. Масового характеру платіжні картки набули з виходом на ринок Приватбанку, банку «Аваль» та Першого українського міжнародного банку (ПУМБ), які посіли лідируючі позиції. Вони поділили між собою так званий зарплатний сегмент ринку пластикових карток. У перспективі приріст карток на грошовому ринку будуть забезпечувати як працюючі на цьому ринку банки, так і нові.

Можливий новий перерозподіл ринку, який пов'язаний з виходом на нього двох великих учасників — Ощадбанку та Укрсоцбанку. Вони планують переважно реалізувати масові проекти, серед яких є пенсійні, студентські. Обсяг емісії карток під такі проекти за прогнозами сягатиме 750 тис. карток.

На 1 березня 2001 р. загальна кількість випущених банками карток сягала 1 млн штук і зросла порівняно з початком року на

12%. За оцінками фахівців, ємкість українського ринку пластикових карток (з урахуванням смарт-карт) може становити 10 млн шт*.

Розподіл українських банків за їх активністю на ринку пластикових карток наведений у табл. 1.

Таблиця 1

АКТИВНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ БАНКІВ З ВИПУСКУ ПЛАТІЖНИХ КАРТ СИСТЕМ «EUROPAY» І «VISA» СТАНОМ НА 1 БЕРЕЗНЯ 2001 р.

Банк	Кількість карт (тис. шт.)		Кількість банкоматів	Кількість POS-терміналів
	На 01.03.01	На 01.01.01		
Приватбанк	Більше 374	Більше 320	156	3545
«Аваль»	Більше 228	Більше 210	135	1510
ПУМБ	Більше 195	Більше 190	66	160
Правекс-банк	Більше 34	Більше 29	22	120
Ощадбанк	Більше 33	Більше 28	7	232
Промінвестбанк	Більше 32	Більше 29	43	383
«Фінанси та Кредит»	Більше 27	Більше 22	18	251
Ексімбанк	Більше 27	Більше 23	34	437

Закінчення табл. 1

Банк	Кількість карт (тис. шт.)		Кількість банкоматів	Кількість POS-терміналів
	На 01.03.01	На 01.01.01		
ВАБанк	Більше 12	Менше 12	9	6
«Мрія»	Менше 12		2	10
Укрінбанк			7	108
«Україна»			0	58
«Надра»			7	94
Легбанк			3	16
Перкомбанк			0	3
Український кредитний банк			7	24
«Південний»			4	29
Енергобанк			9	0
«Старокиївський»			5	3
Ікар-банк			0	12

* Національний банк України, брифінг, 28 вересня 2000 р.

Індустріалбанк			0	0
Кредитпромбанк			2	2
Брокбізнесбанк			0	0
«Форум»			0	0
Усього:	1017,588	911,792	536	7003

Джерело: Інтерфакс-Україна.

Головною проблемою розвитку послуг за допомогою пластикових карток є висока вартість їх забезпечення. Основні витрати припадають на формування інфраструктури обслуговування, недостатність розвитку якої стримує темп емісії карток. Загальна кількість банкоматів і POS-терміналів на 1 березня 2001 р. становила 536 та 7003 відповідно. В основному мережа банкоматів і POS-терміналів розподілена між 2 лідируючими банками — Приватбанком та «Авалем». Більшість українських банків у першу чергу приділяють увагу розвитку мережі своїх банкоматів, а створення системи POS-терміналів виходить на другий план. Лише Приватбанк активно нарощує кількість POS-терміналів і залишається безперечним лідером у цій галузі. Незважаючи на стрімке зростання кількості карток в обігу, розвиток української інфраструктури залишається незначним. У розвинутих країнах Європи кількість банкоматів може сягати 10 тис. штук, а POS-терміналів 50—80 тис. В Україні ємкість ринку така, що може функціонувати щонайменше 100 тис. точок обслуговування (платіжні термінали в торгівлі, на транспорті, у сфері послуг, банкомати в банках).

Дуже важливою є проблема безпеки. Незважаючи на заходи, до які удаються щороку міжнародні платіжні системи, кількість карткових зловживань не зменшується. Тільки у Європі збитки від таких зловживань з картками на 1 вересень 2000 р. сягнула 400 млн євро і порівняно з аналогічним періодом минулого року зросли на 95%. В Україні запровадження деяких запобіжних заходів дало позитивний результат. Але проблема безпеки є глобальною і подолати її жодній країні самотужки неможливо.

Одним з варіантів боротьби зі зловживаннями пластиковими картками може стати перехід на чіп-картки. Міжнародна платіжна система «Еуропау» провела перші такі трансакції по картці EMV™ у Франції. Міжнародна платіжна система «Visa» має намір субсидувати європейські банки і компанії, які будуть активно обслуговувати смарт-картки. До кінця 2004 р. «Visa» планує випустити у Європі вже 180 млн чіп-карток.

В Україні аналогічним проектом є Національна система масових електронних платежів (НСМЕП), яка базується на використанні національних чіп-карток. Пілотні проекти реалізуються в Харківському та Київській областях з метою подальшого поширення в країні. До кінця 2002 р. емісія чіп-карток має бути доведена до 400 тис. шт. Незабаром планується перетворити Національну платіжну систему в акціонерне товариство, яке функціонуватиме на комерційних засадах.

Розповсюдження чіп-карток має бути широкомасштабним. Їх використання можливе:

- в електронній комерції;
- для отримання сервісних пільг у торгівлі;
- в обслуговуванні пільгових категорій населення;
- для надання послуг у страховій медицині;
- для посвідчення особи, у т.ч. пенсійного посвідчення тощо.

Використання чіп-карток має багато переваг порівняно з картками з магнітною смугою (табл. 2).

Таблиця 2

ПОРІВНЯЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СИСТЕМ

Характеристика системи	Міжнародні системи	НСМЕП
Тип картки	З магнітною смугою	Смарт-картка
Собівартість операції	Висока	Низька (за рахунок оф-лайн)

Закінчення табл. 2

Характеристика системи	Міжнародні системи	НСМЕП
Безпека	Низька	Висока
Швидкість виконання операцій	Низька	Висока (швидше за операції з готівкою)
Необхідність каналів зв'язку	Обов'язкова	Необов'язкова
Застосування: — у торгівлі	Є обмеженням (для операцій малими сумами нерентабельне)	Немає обмеження
— у торгових автоматах	Нерентабельне	Можливе
— у транспорті	Неможливе	Для всіх видів транспорту
— для комунальних платежів	Висока собівартість	Низька собівартість

— для отримання готівки	Рентабельне	Рентабельне
— для приймання готівки	Лише у своєму банку	У всіх банках—учасниках НСМЕП
— для інтернет-комерції	Можливе (з великими ризиками)	Можливе (ризики практично відсутні)
Орієнтована вартість карток	1 дол. США	3 євро
Генерація ПІН	0,5 дол. за шт.	—
Комісія процесінгового центру	0,1—0,3 дол. США	0,03 грн і $K = 0,1 \%$

Упровадження НСМЕП має забезпечити виконання її основного призначення — залучення до банківської системи коштів населення та юридичних осіб, які використовують у товарообігу готівку. Важливість цього підтверджується даними міжнародних експертиз, згідно з якими в країнах Європейського союзу обслуговування готівки щорічно обходиться банкам і компаніям роздрібної торгівлі в 45 млрд дол. США. В Україні вартість річної підтримки національним банком готівково-грошового обігу становить не менше 120 млн. грн. Мету можна вважати досягнутою, якщо 30—40% готівкового обігу в Україні перейде до безготівкової форми.